

Mardin Müzesi'nin Çağdaş Müzecilik Anlayışı Açısından Değerlendirilmesi

 Tahsin Korkut* Gülcan Özbek**

Atıf/©: Korkut, Tahsin, Özbek, Gülcan, Mardin Müzesi'nin Çağdaş Müzecilik Anlayışı Açısından Değerlendirilmesi, Artuklu Akademi, 2021/8 (1),157-184.

Öz: Çağdaş müzeler, ziyaretçisinin eğitimine katkı sağlayan, ziyaretçi araştırmaları yapan, düşündüren, araştırmaya yönlendiren kurumlardır. Müzeler buldukları şehrin tarihi ve kültürel geçmişi sayesinde müzeler, bünyelerinde çeşitlilik barındırırlar ve güncellenebilir mahiyette olup, özgün bilgi üretme ve keşfetme olanağı sunarlar. Mardin'in konumu itibariyle, erken dönemde faal olan çeşitli dini inançlara ve daha geç dönemde ise Hristiyanlık ve İslamiyet'e ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Böylelikle, söz konusu dinlere özgü mimari eserlerin varlığı şehrin kültürel kimliğini zenginleştirmiştir. Bu mimari eserlerden biri de Hristiyan dini mimarisine ait Süryani Katolik Patrikhanesi, günümüzde müze olarak kullanılan Mardin Müzesi'dir. Müze, çağdaş müzecilik faaliyetleri kapsamında hemen her yaş grubundan insana hitap etmekte, ziyaretçiler için kamusal bir eğitim ve paylaşım platformu sunmaktadır. Mardin Müzesi'ndeki çağdaş müzecilik faaliyetleri bizi bu çalışmayı yapmaya sevk etmiştir. Bu doğrultuda, Mardin Müzesi'nde yürütülmekte olan çağdaş müzecilik uygulamaları ve çeşitli eğitim programlarının ele alınması çalışmanın odağını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Müzecilik, Mardin Müzesi, Arkeoloji, Müze, Eğitim.

An Evaluation of Mardin Museum in Terms of Contemporary Museology Norms

Citation/©: Korkut, Tahsin, Özbek, Gülcan, An Evaluation of Mardin Museum in Terms of Contemporary Museology Norms, Artuklu Akademi, 2021/8 (1), 157-184.

Abstract: Contemporary museums are the institutions that contribute to educatory qualifications of their visitors and encourage them for making research. Hosting a diversity thanks to the historical and cultural background of the cities they are settled in and bearing updatable quality, museums provides opportunity for producing and exploring genuine data. Owing to its territorial advantage, Mardin city is known to have covered a wide range of beliefs dating back to early period, as well as Christianity and Islam in a later period. Hence, the architectural legacy pertaining to the religions and beliefs in question has

* Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Genel Sanat Tarihi Anabilim Dalı, t.korkut@yyu.edu.tr

** Doktora Öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, gulcanozbekk65@gmail.com

enriched cultural identity of the city. And one of these architectural works is the Assyrian Catholic Patriarchate, which belongs to religious architecture of Christianity, which is used as Mardin Museum today. The museum offers a public education and sharing platform appealing to the people of almost all age groups as per contemporary museology contents. The contemporary museology in Mardin Museum has prompted us to produce this work. To this end, this paper focuses on contemporary museology practices and various educational programs available in Mardin Museum.

Keywords: Contemporary Museology, Mardin Museum, Archeology, Museum, Education.

Giriş

Mardin, Fırat ve Dicle nehirleri arasında Mezopotamya bölgesinde, tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış, Yukarı Mezopotamya'nın en eski şehirlerinden biridir. İlk olarak M.S. 4.yy'da Ammianus Marcellinus tarafından "Maride" olarak adlandırılmıştır.¹ Mardin yöresinin yerleşik tarih öncesi, büyük ölçüde Erken Neolitik Dönemde ortaya çıkan köy yerleşmeleriyle bilinmektedir. Habur ve Belih ırmaklarıyla sulanan Cezire Bölgesi ve Dicle'nin yukarı bölgelerinden başlayarak Zap Suyu'nun Dicle'ye katıldığı noktaya kadar uzanan Dicle Havzası "Verimli Hilal" i oluşturur. Bu bölgede tarımın geliştiği, köy yerleşmelerinin yoğunlaştığı alanlar, Sincar Dağı'nın etekleri ile Dicle Nehri'nin bu bölgeyi kesen alanlarıdır.² Mardin, bulunduğu coğrafi konum itibarıyla Orta Çağ İslâm dünyasının önde gelen şehirlerinden biri olup, günümüzde de farklı kültürlerle ev sahipliği yapmaktadır. Yukarı Mezopotamya'nın antik devirde "Masius Kaşiyârî" olarak isimlendirilen, Tur Abdin³ Dağı'nın eteklerinde kurulmuş kadim şehirlerinden birisidir. Tur Abdin bölgesi; doğal güzellikleri, toprakları ve İpek Yolu'nun önemli bir güzergâhı olması nedeniyle İlk ve Orta Çağlardan itibaren önemli yerleşimlerden biri olmuştur. Yukarı Mezopotamya'nın bir parçası olan Tur Abdin, Süryani⁴ topluluğun yoğun olarak yaşadığı bir yerdir.⁵ Süryaniler, en

¹ Ara Altun, *Mardinde'ki Türk Devri Mimarisi*, 1.bs. (İstanbul: Mardin Valiliği Yayınları, 2011), 2.

² Gabriel Akyüz, *Mardin İli'nin Merkezinde Civar Köylerinde ve İlçelerinde Bulunan Kiliselerin ve Manastırların Tarihi*, 1.bs. (Mardin: Truva Kitap, 1998), 20.

³ Andrew Palmer'a göre, orijinali "turo da" "abode" dir. Abode, "manastır hayatına dair" anlamındadır. Gabriel Akyüz ise Tur'un "dağ", Abdin'in ise "köle" anlamına geldiğini iddia eder ve Tur Abdin'i Köleler Dağı olarak Türkçeye çevirmektedir. Bkz. Akyüz, *Mardin İli'nin Cıvardaki Köylerinde ve İlçelerinde Bulunan Kiliselerin ve Manastırların Tarihi*, 20-21.

⁴ Süryanilerin kökeni ve nereden geldiklerine dair üç farklı görüş vardır: 1- Süryanilerin Aramilerden geldiğini savunan tez: Bu tezin dayanağı Süryanilerin Aramca konuşuyor olmasıdır. 2- Süryanilerin Asurlulardan geldiğini savunan tez: Bu görüş Süryanilerin eski Mezopotamya'da imparatorluklar kurmuş olan Asurluların torunları olduğunu söyler. 3- Süryanilerin kökenini tüm eski Mezopotamya

eski Apostolik (Havari) kiliselerinden biri olan ve Havari Aziz Petrus tarafından 43 yılında kurulan Antakya Kilisesi'ne bağlıdır.⁶ Tarihi kaynaklarda Tur Abdin olarak bilinen ve Mardin İli, Midyat ilçesi ve çevresindeki alanı kapsayan bölgede, başta Asurlular olmak üzere, daha sonra da Doğu Roma (Bizans) imparatorluğu, İran (Pers-Sasani) Artuklular, Selçuklular ve Osmanlılar gibi birçok büyük medeniyetin hâkimiyet kurdukları ve bunu mimari ve sanat alanında da görünür kırdıkları anlaşılmaktadır.⁷

Tarihsel süreç içerisinde kültürel bir kavşak olma özelliği ile İslamiyet, Hıristiyanlık, Yezidilik gibi farklı din ve Türk, Kürt, Arap, Ermeni, Süryani, Yakubi, Keldani, Nesturi gibi etnik kökenlerden gelen insanların bir arada yaşadıkları bir kent olan Mardin; benzerlerine az rastlanır bir kültür ve tarih mirasına sahiptir. Bütün bu zengin kültürleri ve dinleri içinde barındırmış; İslam ve Hıristiyan mimarisinde anıtsal özellikte, görkemli ve taş süslemeleri ile önemli bir açık hava müzesi özelliği göstermektedir. Bütün bu özellikler ile bölgenin coğrafi konumu göz önüne alındığında, bölgeye yerleşen medeniyetler mimaride önemli kalıntılar bırakmıştır ve Mardin, kent dokusu ile bölgede yaşayan uygarlıkların kültür izlerini bünyesinde barındırarak günümüze kadar ulaşmıştır.

Mardin kentinin önemsenmesinde tarihi dokusundaki dönemlere ait mimari oluşumların payı büyüktür.⁸ Mardin, binlerce yıl yerleşik olan uygarlıkların kentsel ve arkeolojik kültür varlıklarına sahiptir. Uzun yıllar bünyesinde barındırdığı çok kimlikli bu medeniyetlerden sivil ve dini mimariye ait pek çok kültür varlığını günümüze ulaştırmayı başarmış bir kenttir. Bu kültür varlıklarına örnek olarak gösterebileceğimiz yapılardan biri de tarihi bir patrikhane olan Mardin Müzesi'dir. Müzeye dönüştürülmüş olan Patrikhane özgün işlevini yitirmiş kültür varlıkları grubunda değerlendirilmektedir. Kültür varlıkları, zaman içinde değişen fiziksel, kültürel ve toplumsal şartlar nedeniyle özgün işlevlerini

halklarına dayandıran tez: Bu diğer iki görüşe göre daha yenidir. Bkz: Nükhet Everi, *Mardin Güneşin Ülkesi*, (İstanbul: E Yayınları, 2012), 242.

⁵ Tahsin Korkut, Ufuk Elyiğit, "Günümüz Süryani Dini Mimarisi Araştırmaları", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 5/6 (2018): 35-47.

⁶ Tahsin Korkut, Yalçın Karaca, 2017 Yılı Mardin ve Batman İllerinde (Turabdin Bölgesi), Hıristiyan Mimarisi Yüzey Araştırması, 40. Uluslararası Kazi, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, 07-11 Mayıs 2018 Çanakkale, ed. Candaş Keskin, (Ankara:2019), 407.

⁷ Tahsin Korkut, "Turabdin Bölgesi Hıristiyan Dini Mimarisinde Midyat (2017 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması)," *Atlas International Refereed Journal in Social Sciences*, 5/19 (2019) 323-349.

⁸ Abdulselam Uluçam, *İslami Dönem Mardin'i, Taşın Belleği Mardin*, 1.bs. (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005), 99-116.

kaybetmekte veya üstlendikleri işlevin gereklerini yerine getirememektedir. Yeni işlev; sosyal, kültürel ve ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanmasında önemli bir rol oynarken, kültür varlıkları için yeni bir yaşantı ve bu yaşantıya ilişkin yeni anlamlar ortaya çıkarmaktadır. Yapıların yeniden kullanımı, yeni fonksiyonel gereksinimleri karşılamak için bir dönüşüm sürecini ifade etmektedir.⁹ Bu süreçte sürdürülebilir bir koruma yaklaşımı için yeni işlevle mevcut yapının çevresel-mekânsal özellikleri arasında bir uyum olması gerekmektedir.

Tarihsel ve sanatsal birikimlerin, doğal çevre güzellikleriyle de bütünleşmesi, insanoğluna inanılmaz bir yaşam ortamı hazırlayan en güzel zenginlikler haline dönüşürler.¹⁰ Eserlerin korunup saklandığı ve sergilendiği müzeler, toplumların geçmişine ayna olma noktasında, önemli bir işleve sahiptir.¹¹ Müzelerdeki eski eserlerin günümüz anlayışına uygun bir şekilde korunması ve kollanması Osmanlı Devleti yöneticilerinde bir hassasiyet oluşmasından sonra eski eserlerle ilgili hukuki düzenlemeler ile başlamıştır. Osmanlı Devleti'nde eski eser hukuku ile ilgili ilk çalışma 1869 yılında yayımlanan ve Osmanlı Devleti'nin ilk eski eser koruma belgesi olan Âsâr-ı Atika Nizamnamesi ile başlamıştır. Daha sonra 1874, 1884 ve 1906 yıllarında yayımlanan Âsâr-ı Atika Nizamnameleri ile sürdürülmeye çalışılmıştır.¹²

Bir müzenin kurulması; toplum psikolojisi, halkla ilişkiler ve turizm açısından önemlidir. Bölgeye prestij sağladığı gibi, müze mimarisi ve içindeki eserler ile bölgenin tarihsel gelişimini de sergiler.¹³ Müzelerde zaman ve mekândan soyutlanmış olarak sergilenen parçalar yerine, ayakta duran, yaşayan bir köy veya kentin bileşenleri olan binaları ve onlara ait öğeleri özgün konumunda görmek, çevrenin bütünlüğünü kavramak çok daha ilginç ve etkileyicidir. Tarihi çevre içinde yer alan binalar sergiledikleri mimarlık üslupları, mekan tasarımları, yapım teknikleri ve çeşitli el sanatı ürünlerinin kalitesiyle de yörenin mimari kimliğini tanımlayan tarihi ve

⁹ Özen Eyüce, Ahmet Eyüce, Design Education for Adaptive Reuse International Journal of Architectural Research, Special Volume, Design Education: Exploration: and Prospects for a Better Built Environment, 4/2-3 (2010): 419-428.

¹⁰ Osman Aytekin, Ayhan Razi, "Bakı Müzesi", *Electronic Turkish Studies*, (2018): 13-18.

¹¹ Ercan Çalış, "Etnografik Madeni Takılar Üzerine Bir Analiz: Ahlat Müzesi Örneği", In *Current Debates On Social Sciences, Human Studies, Archaeology and Arts*, 2 (2019):25-39.

¹² Osman Aytekin, "Osmanlı ve Cumhuriyet'in Eski Eser Politikaları", *Tarih ve Medeniyet Dergisi*, 43 (1997): 53-55.

¹³ Fethiye Erbay, Müze Yönetimini Kurumsallaştırma Çabası, bs. (İstanbul: Mimarlık Vakfı Enstitüsü, 2009), 193.

estetik değeri olan veriler olarak tanımlanırlar. Mardin gibi doğal bir müze özelliğine sahip bir yerleşim biriminde bu dokuyu hissetmemek mümkün değildir. Mardin'de kent mekânlarına bakış açısının değiştirilmesi, bileşenlerinin korunması, şehir bilincinin algılanması konusunda Mardin Müzesi'nin, Türkiye'deki diğer müzelerden farklı bir misyon üstlenerek çeşitli faaliyetlerde bulunduğunu görmekteyiz.¹⁴ Mardin Müzesi, çağdaş müzecilik faaliyetleri çerçevesinde ziyaretçilere anlamaya yönelik eğitim programları sunmaktadır. Ziyaretçi, müze ziyareti sırasında farklı deneyimler elde etmektedir. Bu kapsamda, Mardin Müzesi'nde görülen çağdaş müzecilik faaliyetleri bizi söz konusu alanda çalışmaya sevk etmiştir. Çalışmamızda müzenin çağdaş müzecilik faaliyetleri, kapsamlı bir şekilde ele alınarak müzenin tarihçesi, müze hakkında genel bilgiler, çağdaş müzecilik faaliyetleri, değerlendirme ve sonuç şeklinde aktarılacaktır, çağdaş müzecilik uygulamalarının vurgulanması konuyu önemli kılmaktadır.

I. Mardin Müzesi'nin Tarihi ve Önemli Özellikleri

Mardin müze binası; Mardin Merkez Şar Mahallesi'ndeki 1.Cadde üzerinde, Cumhuriyet Meydanı'nın kuzeyinde yer almaktadır. Süryani Katolik Patrikhanesi olarak kullanılan yapı kompleksi 2000 yılında müzeye dönüştürülmüştür. Yapı kompleksinde bulunan Meryem Ana Kilisesi'nin kapısı üzerindeki Süryanice kitabesinde; Süryanilerin Antakya Patriği İğnatyus Behnam Banni tarafından M.S. 1895 yılında, Kalo ve Rafail isimli mimar kardeşler tarafından yapıldığı ifade edilmektedir.¹⁵ Uzun bir süre dinî amaçlı hizmet veren yapı, daha sonraları askeri garnizon, çeşitli siyasi partilerin merkezi, kooperatif binası, sağlık ocağı ve polis karakolu olarak kullanılmıştır. Kültür Bakanlığı, binayı Süryani Katolik Vakfı'ndan satın alarak 2000 yılında restorasyonunu yaptıktan sonra "Mardin Müzesi" işlevi ile hizmete açmıştır.¹⁶ "Geleneksel Mardin Evi" mimarisinin özelliğine sahip olan müze, sarımtırak renkli kalker taşından yapılmış olup çift girişlidir. Her kattaki yapılanmada mekânlar terasların kuzey kenarında yer almış ve yapı "U" planlı olarak güneye doğru iki kol halinde uzatılmıştır.

¹⁴ Evindar Yeşilbaş, "Kentsel Korumada Müzelerin Rolü Üzerine Bir Araştırma: Mardin Müzesi Örneği", *International Journal of Social Science*, 59 (2017): 343-345.

¹⁵ Akyüz, *Mardin İli'nin Merkezinde Civar Köylerinde ve İlçelerinde Bulunan Kiliselerin ve Manastırların Tarihi*, 20.

¹⁶ Osman Aytekin, Gülcan Özbek, "Anıtsal Kültür Varlıklarının Müze Olarak Kullanılması Çerçevesinde Mardin Müzesi ve Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi", *Arkeoloji Ve Sanat Tarihi Araştırmaları: Yapılar, Buluntular, Müzeler, Çizim Ve Fotoğraflar Eşliğinde*, ed. Güler Yılmaz, Rafet Çavuşoğlu, Mehmet Kulaz, (İstanbul: Hiperyayın, 2019), 210.

“U” planlı yapı; hem iç ve dıştaki tonoz, kemer ve sütun başlıklarındaki taş süslemeleri hem de koleksiyonunda barındırdığı eserleri ile Türkiye'nin en önemli müzeleri arasında gösterilmektedir (Plan. 1).¹⁷

Müze binası; Mardin şehrinin bir özelliği olan arazi eğiminin ve parsel derinliğinin fazla olması, tasarımın teraslamalar biçiminde üç kat olarak gerçekleşmesine neden olmuştur (Fotoğraf: 1). Yapı, genel olarak özgün durumunda kuzeye dayalı dört açıklıklı bir revak ve arkasında yer alan mekânlardan oluşmaktadır. Revak kemerlerinde yarım daire kemer formu tercih edilmiştir. Kemer yüzeylerinde eklettik üslup yansıması olarak bitkisel ve geometrik tarzda süsleme öğeleri bir arada kullanılmıştır. Yapı ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda sonradan eklemelerle bugünkü halini almıştır. Yöresel Mardin Taşının kullanıldığı binanın örtü sisteminde çapraz tonoz, beşik tonoz ve aynalı çapraz tonoz olmak üzere farklı tonoz çeşitleri kullanılmıştır.¹⁸

Yapının bodrum katında, avlunun altını kaplayan bir su sarnıcı bulunmaktadır. İkinci katı ile üçüncü cephe köşeliklerinde 20. yüzyıl yapılarında görmeye alışkın olduğumuz plaster süslemeler dikkat çekmektedir. Bir diğer cephede üçüncü katın bitiminde kademeli silmeler yer almaktadır. Üçüncü katta giriş kapısı üzerinde yer alan kitabelik kısmı günümüzde boştur. Bina iç cepheleri diğer geleneksel yapılarda olduğu gibi nişlerle donatılmıştır. 2000 yılından beri hizmet veren Mardin Müzesi, bünyesinde bulunan eserlerin çeşitliliği ile de oldukça dikkat çekicidir. Şırnak, Batman, Siirt gibi illerimize ait eserlerin korunup sergilenmesi için de çalışmalar sürdüren müzede Paleolitik Çağ'dan M.S. 19. yüzyıla kadar olan dönemleri kapsayan buluntular sergilenmektedir. Mardin Müzesi'nde dikkat çeken bir eser grubunu da figürlü mezar taşları oluşturmaktadır. Kûfeki taşından yapılan, dördü şahide, biri kırık sanduka parçası olmak üzere toplam beş mezar taşı, müzenin ikinci katında galeri ve teşhir salonlarında sergilenmektedir.¹⁹ Müzenin zemin katında Roma Dönemine ait sütunlar, Süryanice ve Arapça yazılmış mezar taşları, Asur Dönemine ait bazalt kabartmalar ve yakın döneme kadar bölgede kullanım gören değirmen taşları sergilenmektedir.²⁰ Müzenin giriş katındaki avluda;

¹⁷ Mehmet Alparslan Küçük, “Türkiye'nin Turistik Dini Mekânlarına Bir Örnek: Süryani Dini Merkezleri”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33 (2019): 496-97-98.

¹⁸ Alparslan Küçük, “Türkiye'nin Turistik Dini Mekânlarına Bir Örnek: Süryani Dini Merkezleri”, 496-97-98.

¹⁹ Gülsen Baş, “Mardin Müzesi'ndeki Figürlü Mezar Taşları”, *Höyük, Türk Tarih Kurumu*, 6 (2013): 067-074.

²⁰ Everi, *Mardin Güneşin Ülkesi*, 89.

Asurlardan Bizans'a, Artuklulardan Osmanlı Dönemine kadar Mezopotamya uygarlıklarına ait taş ve seramik eserler açık alan teşhirinde sergilenmektedir.

İkinci kat olarak bilinen kısmın açık alanında; çeşitli mozaik örnekleri, Roma dönemine ait kabartmalar, heykeller ve mezar taşları, Asur Dönemine ait tanrı ve tanrıça heykelleri bulunmaktadır.²¹ İkinci katın kapalı salon kısmında ise Mardin bölgesinde son yüzyıla kadar kullanılmış ve halen kullanılan etnografik eserler, müze inanç salonu, ticaret salonu, sahte eserler salonu, yaşam salonu süslenme teması, yaşam salonu beslenme teması, yaşam salonu savaş teması içerikli eserler sergilenmektedir.²²

Müzenin inanç salonu Mezopotamya topraklarında ortaya çıkmış olan inançlar ve bu inançlarla ilgili eserlerin tematik olarak sergilendiği bir salondur. Bu salonda eski Mezopotamya mitolojisi ve ilk çağ dinleri, Paganizm, Hıristiyanlık, İslamiyet inanç ve ölü gömme gelenekleri, bereket ve büyü ritüelleri gibi temalar teşhir edilmektedir (Fotoğraf: 2).

Ticaret salonunda yer alan eserler aracılığıyla; Mezopotamya'da insanların ekonomi ve ticari hayatının geçmişten günümüze gelişimi, ticaretin ortaya çıkışı, ilk ödeme araçları, matematik ve yazının icadı, paranın serüveni gibi konuların nasıl şekillendiği anlatılmaktadır. **Sahte eserler salonunda**, kaçakçılıkta kullanılırken yakalanan sahte objeler teşhir edilmektedir. Bu salondaki teşhir ile müze eğitimi kapsamında, tarihi eser kaçakçılığına yönelik farkındalık kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu açıdan halkı sahte eserler ve eser kaçakçılığı hakkında bilgilendirmesi önemlidir.

Yaşam salonu; Mardin ve Mezopotamya kültürünün sosyal hayatı, beslenme, süslenme, savunma temalarının yer aldığı bir salondur. Beslenme temasında Mezopotamya'da tarımın başlangıcı, çanak çömleğin ortaya çıkışı ve günümüze kadar olan gelişimi ve Mardin yemek kültürü, eserler ile anlatılmaktadır (Fotoğraf: 3).²³ Süslenme temasında Antik Dönemden günümüze insanların beğenilme, toplumsal statü ve korunma amacıyla üretmiş olduğu takı, kıyafet, dokuma örnekleri sergilenmekte ve sosyal yaşamda süslenme gelenekleri, kültürü anlatılmakta ayrıca sağlık,

²¹ Aytakin, Özbek, "Anıtsal Kültür Varlıklarının Müze Olarak Kullanılması Çerçevesinde Mardin Müzesi ve Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi", 235-237.

²² Everi, *Mardin Güneşin Ülkesi*, 89-90.

²³ Özbek, "Anıtsal Kültür Varlıklarının Müze Olarak Kullanılması, 210-211.

aydınlatma temalarına vurgu yapılmaktadır. Savunma temasında ise savaş ogusuyla antik savunma araçları ve antik silahlar sergilenmektedir.

Müzenin üçüncü katında arkeolojik eserlerin teşhir edildiği iki adet kapalı teşhir salonu bulunmaktadır. “Gınavaz Salonu” olarak isimlendirilen salonda, Paleolitik Çağdan (M.Ö. 20 bin) M.Ö. birinci bin yıla kadar olan süreci temsil eden buluntular ve Nusaybin ilçesinde bulunan Gınavaz Kazı Alanından ele geçmiş olan eserler teşhir edilmektedir. Arkeolojik Kazılar Salonu; Mardin Müzesi tarafından, Mardin merkezinde ve çevresinde bulunan antik yerleşimlerde yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan eserler bu salonda sergilenmektedir (Fotoğraf: 4). Müze İdari binası müze binasının kuzeybatısında yer almaktadır. 19. yüzyıl geleneksel “Mardin evi” mimari özelliklerine sahip tescilli bir yapıdır. Güneye bakan, iki katlı L planlı, avlulu bir plana sahip yapı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Mardin Valiliği tarafından restore edilerek 2012 yılında hizmete açılmış ve bir asma köprü ile müze binasına bağlanmıştır.²⁴

II. Çağdaş Müzecilik Bağlamında Mardin Müzesi’nin Faaliyetleri

164 Çağdaş müzeciliğin amaçlarının başında, müzelerin çeşitli etkinliklerini toplumun değişik kesimlerini dikkate alarak yapması gelir. Sürekli sergilerin yanı sıra geçici sergiler, rehberli geziler, film gösterileri, söyleşiler, seminerler ve atölye eğitimleri gibi etkinliklerle toplumun ilgisini müzelere çekmek çağdaş müzelerin görevlerindedir. Çağdaş müzecilikte müzelerin yaptıkları etkinlikleri topluma duyurmak ve toplumun ilgisini çekmek, toplumla bütünleşmenin ilk koşuludur. Müzeler sanatçı, bilim ve kültür adamı, sanatsever ve öğrencilerden oluşan dar çevresini aşip etki alanını genişletmek için bilinçli programlar yapıp, iletişim organları ile halkla ilişki kurmak zorundadır.²⁵ Çağdaş müzeler halka yönelik düzenledikleri etkinlikleriyle yalnızca seçkin kişilerin değil herkesin ziyaret edeceği birer kitle iletişim merkezi haline dönüşmüş olduğu fikrinin altını çizer. Dolayısıyla bugün müzeler bilimsel ve sanatsal ürünlerin halk ile buluşturulduğu aracı kurumlar değil, halk kültürünün birebir sergilendiği, korunduğu, geleceğin inşasının tartışıldığı demokratik kurumlar olarak düşünölmelidir.

²⁴ Özbek, “Anıtsal Kültür Varlıklarının Müze Olarak Kullanılması, 210-211.

²⁵ Tomur Atagök, *Yeniden Müzeciliği Düşünmek*, 1.bs. (İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım- Yayın Merkezi Matbaası, 1999), 131.

Birçok ülkede müzeler okullara ödünç malzeme ve ürettikleri kopya eşyaları vererek okullarda müze köşesinin oluşmasına katkıda bulunmuşlardır. Gönüllü öğretmenlere müze bilimi ve kendi müzeleri hakkında bilgiler vererek müze eğitim ilişkisini başlatmışlardır.²⁶ Yaşam boyu eğitim sürecinde çok yönlü öğrenme ve yaşam alanları olarak müzeler; müze tarihi, kent tarihi, koruma bilinci, kültür ve tarih zenginliği ile Türkiye'nin sahip olduğu değerleri her yaşta kentliye gösterme açısından yeni ve ihtiyaç duyulan bir alandır. Atölye ağırlıklı müzelerin aktif öğrenme ortamları olarak görülmesi ve kullanılması anlayışı diyebileceğimiz bu anlayışın temelinde, müzelerin aktif öğrenme ortamlarına dönüştürülmesi yatmaktadır. Müzede uygun ortamda uygulanan etkinlikler aktif öğrenme ortamları olarak tanımlanabilir.²⁷ Türkiye'de çağdaş müzecilik anlayışıyla yenilenen müzeler arasında Mardin Müzesi de yer almaktadır. Müze çağdaş müzecilik uygulamalarının yapıldığı tematik teşhir salonları, laboratuvarı, eğitim alanları ve etkinlik çeşitlilikleriyle kent meydanındaki tarihi binada hizmet vermektedir. Çağdaş toplumlara ait müzelerde çocukları eğitmek ve ziyaretçilerin ön plana çıkartılması ulaşılmak istenen hedefler arasında yer almaktadır.

Mardin Müzesi'nin çocukların eğitimine katkı sunmak, doğal ve tarihi çevreyi koruyan, buna duyarlı olan kültürel mirası tanıyan, koruyan ve yaşatan bireyler olarak yetiştirilmelerini kendi sorumlulukları şeklinde tanımladıklarını görmekteyiz. Bu sorumluluk bilinciyle çocuklara "müze kültürü ve bilincini" öğretmenin yanı sıra sahip olunan değerlerin neden korunması gerektiğine dair 25 Ekim 2010 tarihinde başlayan "Arkeopark" projesinin gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz. Bu proje, müzenin eğitim ortamı olarak kullanılmasını, arkeoloji, kültürel miras ve önemini kavratılması, kültür varlıklarını tanıma, koruma ve yaşatma bilincinin kazandırılması amacıyla yürütülmüştür.²⁸ Müze koleksiyonları ile ziyaretçiler arasında bağ kurmak olarak tanımlanan "müze eğitimi" çalışmaları için müze binası önündeki açık alan, Mardin Müzesi Arkeopark alanı olarak düzenlenmiş olup, müzede bir eğitim salonu oluşturulmuştur.

Proje kapsamında, Mardin Müzesi'ne tahsis edilen alanda Neolitik Dönem ev modeli kurulmuştur. Bu alanda 2x2 m ölçülerinde 50 cm.

²⁶ Nihal Kuruoğlu Maccario, "Müzelerin Eğitim Ortamı Olarak Kullanımı", *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XV/1, (2002): 275-285.

²⁷ Evindar Yeşilbaş, "Kentsel Korumada Müzelerin Rolü Üzerine Bir Araştırma: Mardin Müzesi Örneği", 348.

²⁸ Yeşilbaş, "Kentsel Korumada Müzelerin Rolü Üzerine", 349.

derinliğinde dört ayrı noktada açmalar (kazı alanı) oluşturularak çocukların yorumlayabilecekleri eserlerin imitasyonları buraya yerleştirilerek toprakla kapatılmıştır. Bu şekilde oluşturulan kazı alanı, arkeolojik bir kazının tüm yönleri ile arkeologlar eşliğinde uygulamalı bir biçimde aşamalar halinde açılmıştır. Kazılar sonucunda ortaya çıkarılan buluntularda çocuklar tarafından temizlik, restorasyon çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Çocukların yaşayarak ve deneyimleyerek toprak altından çıkardıkları malzemeleri, neden yapıldığı, ne işe yaradığı gibi sorularla yorumlamaları sağlanmıştır (Fotoğraf: 5, 6).²⁹

Müzenin giriş katında hediyelik eşya dükkânı, kafeterya, çağdaş müzecilik anlayışı doğrultusunda oluşturulmuş müze eğitim salonları yer almaktadır. Müzenin eğitim çalışmaları ziyaretçilere, okul dönemlerinde randevulu sistem kapsamında sınıflarıyla gelen öğrenci ve öğretmenlere, bölgede yaşayan halka ve müze ziyaretçilerine yönelik olarak sürdürülmektedir. Bu çalışmalarda müze eğitimcisi, arkeolog, görsel sanatlar öğretmeni, heykeltıraş, usta eğiticiler ve müze gönüllülerinden oluşan bir ekip görev almaktadır. Ayrıca çağdaş müzecilik anlayışı doğrultusunda oluşturulmuş eğitim kapsamında çeşitli atölyeler de giriş katı dediğimiz birinci katta yer almaktadır. Mardin Müzesi, kurduğu arkeopark ile nesne merkezli eğitimi uygulayarak ziyaretçilere aktif öğrenme bilincini benimseterek, müze eğitimi programları ile toplum ve müze arasında bir köprü oluşturmaktadır.

Eğitim salonları, müze ziyaretçilerinin sikke³⁰ basma, kök boya baskı, ebru, seramik, gölge oyunu gibi çeşitli atölye çalışmalarını yapabildikleri alanlardır. Müze eğitim salonlarından biri olan sikke basma atölyesi; parayı icat eden Lidyalılardan 1800'lü yıllara kadar devam eden darp tekniği, paranın günümüze kadar olan serüveninin anlatılmış olduğu afişler hakkında bu atölyede görevli olan kişiler aracılığı ile bilgi edinilebilecek bir birimdir (Fotoğraf: 7).

²⁹ Yeşilbaş, "Kentsel Korumada Müzelerin Rolü Üzerine" 350.

³⁰ Sikke: Ağırlığı önceden ayarlanmış, üzerinde darp edip tedavüle çıkararak ve istendiğinde geri almayı taahhüt eden devletin, hükümdarın ya da resmi otoritenin simge veya yazısının yer aldığı madeni para türüdür. Kelime Arapçadan gelmekte olup "damga veya nakış basmak için hazırlanmış kalıp, demir kalıp" demektir. Çoğulu olan meskûkât da "damga ile damgalanmış" manasını taşır. Bir ödeme aracı olarak sikkeden önce tahıl ürünleri, araç gereçler, değerli madeni parçalar vb. para kullanılırken sikkenin ortaya çıkışıyla bu çeşitlilik son bulmuş ve standart bir ödeme aracı ile işlem görme imkânı sağlanmıştır. Günümüzde kullanılan madeni bozuk paralar da özellikleri itibarıyla gerçekte birer sikkedir. Bkz. Oğuz Tekin, "Sikke", *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul, Türk Diyanet Vakfı), V, 37.

Sikkeler Antik Çağ'da argyrokopeion adı verilen darphanelerde basılmaktaydı. Kalıp hazırlamadan sikke darbına kadar her şey el ile yapılıyordu. Darphanede kullanılan araç gereçler şunlardır; üzerinde darp işleminin yapıldığı örs, sikke pullarını tartmak için tartı, sikke pulunu ısıtmak için ocak, ısıtılan pulu örs üzerindeki kalıba koymak için maşa, üst kalıp ıstampası, darp işlemini gerçekleştirmek için çekiç ile kalıp hazırlamada kullanılan hakkâk kalem gibi birtakım aletler. Tasarlanan sikke tipleri metal kalıpların üzerine ters ve içbükey olarak işlenirdi. Metal pul ısıtılıp örs üzerindeki kalıpların arasına koyulur ve ıstampa üzerine çekiçle sert bir şekilde vurulurdu.³¹ Günümüzde çağdaş müzecilik faaliyeti kapsamında, Mardin Müzesi sikke basım atölyesinde sikke basma uygulaması yapılmaktadır (Fotoğraf: 8). Bu işlemi çeşitli okullardan gelen öğrenciler ve müze ziyaretçileri örs, sikkenin basıldığı kalıp, üst kalıp ıstampası ve çekiç gibi malzemeler aracılığı ile sikke basabilmekte, hem paranın serüveni hakkında bilgiye sahip olmakta hem de uygulama yaparak keyifli zaman geçirebilmektedirler.

Sikkeler, ülkeler arası ticari ve kültürel iş birliklerinin gerçekleştirilmesinde zorlandığımız dikkate alındığında, çift dilli sikke yazıtlarından yola çıkarak Hıristiyan- Müslüman ülkeler arasındaki kültürel ve ticari iş birlikleri açısından dikkate değerdir.³² Sikke basım atölyesinin hemen yanında kök boya baskı ve basmacılık atölyesi yer almaktadır. Baskı-boyama, yüzyıllardır Mardin ve çevresindeki Süryanilerde görülen bir el sanatı türüdür. Süryaniler yüzyıllarca baskı-boyama el sanatı ile uğraşmışlardır. Osmanlı İmparatorluğu zamanında bu sanatla uğraşan kişiler basmacı olarak adlandırılmıştır.³³

Günümüzde hala basmacı soyadını kullanan birçok Süryani aile bulunmaktadır. Günümüzün ilerleyen teknolojisi, bütün alanlarda olduğu gibi basmacılığa olan ilgiyi de azaltmıştır ve bu zanaat, artık yok olmaya başlamıştır. Süryanice "hetmo" adı verilen baskı-boyama bir kalıp zanaatidir. Baskı-boyama tekniğinde, daha önceden hazırlanmış kalıbın yüzü boyaya batırılarak, kumaş veya şekil verilecek malzeme üzerine

³¹ Aliye Erol Özdzıbay, *Antik Numismatik*, 1.bs. (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayını, 2018), 37.

³² Osman, Aytekin, "Erzurum Müzesi'ndeki Gürcü Sikkelerinden Örnekler", *Türkiye Gürcüleri ve Lazları (Kartveller -Tarih ve Perspektifler 5. Uluslararası Bilimsel Konferans*, (Tiflis, Georgia: 2015), 5.

³³ Mehmet Ali Doğan, "Mardin'de Süryani Kumaş Baskı-Boyama Sanatı: Şimmeshundi Ailesi Örnekleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi*, 15/2 (2020): 611624.

bastrılır ve birbirinden farklı veya benzer simetrik ya da tekrarlanan şekiller elde edilir. Bu boyanın özelliği uygulandığı yüzeyden bir daha hiç çıkmamasıdır.³⁴ Kök boya baskı geleneği 200 yıldan bu yana Süryani Şimmas Hindi ailesi³⁵ tarafından yapıldığı ve basmakalıp tekniğini son olarak devam ettiren, ailenin en yaşlı bireyi olan Nasra Hanım'ın hikâyesi de bu atölyede anlatılmaktadır. Baskı-boyama zanaatini babasından öğrenen ve günümüzün son temsilcisi olan Nasra Şimashindi baskı- boyama tekniği ile dini ve din dışı konulu bezemeler yapmaktadır³⁶. Mardin Müzesi'nin bu atölyesinde gerekli bilgiler aktarıldıktan sonra genelde bez çantalar üzerine baskı işlemi yapılmaktadır.

Müzedeki yer alan bir diğer atölye Ebru Atölyesidir (Fotoğraf: 9). Ebru³⁷ sanatının uygulamalı olarak öğretildiği bir birimdir. Atölyede müzeye gelen öğrenciler ve tüm yaş gruplarından bireyler katılabilmektedirler. Ebrunun nasıl yapıldığına dair bütün sorulara uygulamalı cevaplar bulunan bu atölyede; hayal gücü ile yaratıcılığın geliştirilebileceği ebru kâğıtlarından maketler, kalemlik gibi nesnelere tasarlanabilecek bu anlamda zekâyı olumlu yönde destekleyecek interaktif çalışmalar yapılabilmektedir.

Mardin müzesi içerisinde yer alan atölyelerden bazıları ve çalışmaları; seramik atölyesinde çamura şekiller verme, gölge oyunu ve uçurtma atölyeleridir (Fotoğraf: 10). Müze içerisinde çocuğu sürecin içinde tutacak, onun objeler bağını kuracak, bütünleşmesini sağlayacak, objelerin dün, bugün ve gelecekteki yerini tartıştıracak etkinlikler planlanmaktadır.³⁸

³⁴ Osman Ayağ, *Süryaniler ve Din*, (İstanbul: Karma Kitaplar, 2014).

³⁵ Süryani kökenli olan Şimmeshindi ailesi, Mardin'de iki yüz yıldır baskı-boyama, boyamacılık ve resim sanatını bir aile geleneği olarak sürdürmektedirler. 19. yüzyıl'ın ortalarında Mihayel Ahicen, Şimmeshindi ailesinden Nisro Şimmeshindi ile evlenmiştir. Daha sonra, doğan çocukları İskender, İshak ve İbrahim Şimmeshindi kardeşler dayıları Şimmeshindi'nin yanında uzun yıllar çırak olarak çalışmışlardır. Böylece, aslında dayılarının olan Şimmeshindi lakabı ile çağrılmışlardır. Günümüzde bu lakap ile tanınmaktadırlar. Ancak onlar Ahicen ailesindedir. Asıl Şimmeshindi ailesi ise bugün Halip lakabı ile anılmaktadır. İskender, İshak ve İbrahim Şimmeshindi baskı-boyama ve boyamacılık dışında ressamlığı, ürettikleri bitkisel boya ile kumaş ve ahşap üzerine uygulamışlardır. Bitkisel boya ile yapılan, birbirinden farklı dini konular içeren perdeler ve ikonaları Mezopotamya'da bütün kiliselerde görmek mümkündür. Bkz. Gabriel Akyüz, *Tüm Yönleriyle Süryaniler, Mardin*, 1.bs. (Mardin: Anadolu Ofset, 2005), 370-383.

³⁶ Mehmet Ali Doğan, "Mardin'de Kumaş Baskı- Boyama Sanatı: Şimmeshindi Ailesi Örnekleri", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012), 31-32.

³⁷ Tuz ve başka maddelerle yoğunlaştırılmış su üzerine damlatılan ya da serpilmiş özel boyalar üzerine bir tabaka kâğıda yatırarak gerçekleştirilen harelî bezeme. Hem Türkiye hem de Avrupa'da uygulanmıştır. Bkz. Metin Sözen, Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, 1.bs. (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010): 94.

³⁸ Evindar Yeşilbaş, "Kentsel Korumada Müzelerin Rolü Üzerine, 348.

Mardin Müzesi'ndeki eğitimler aracılığı ile çocuklarda kültür varlıklarını koruma bilinci oluşmuş olup, tarihi çevreyi korumanın önemi benimsenmiştir. Müze idari binasında ihtisas kütüphanesi, sanat galerisi, konferans salonu, arşiv, uzman odaları ve müdüriyet birimleri bulunmaktadır. Müze Sanat Galerisi her yıl yirminin üzerinde geçici sergiye ev sahipliği yapmaktadır. Bu alan, çok amaçlı salon ve 150 kişilik konferans ve performans alanı olarak da hizmet vermektedir (Fotoğraf: 11).

Müze İhtisas Kütüphanesi 2010 yılında kurulmuş olup, koleksiyonundaki 8 bin kitap ve dijital yayın arşivi ile birlikte 20 bine yakın kaynağa sahiptir. Kütüphanede; arkeoloji, tarih, sanat tarihi, mimarlık, felsefe, mitoloji ve diğer birçok konuda çalışma yapacak araştırmacı ve öğrencilere yönelik donanımlı bir hizmet sunmaktadır. Bölgenin ihtisasa yönelik kaynak bulunduran kütüphanesi konumundadır (Fotoğraf: 12).³⁹ Konferans salonu yılda yirminin üzerinde geçici sergiye ev sahipliği yapmaktadır. Bu alan çok amaçlı salon ve 150 kişilik konferans ve performans alanı olarak da hizmet vermektedir. *Restorasyon Konservasyon ve Analiz Laboratuvarları*; müze binasının batısındaki mekânlar üzerinde yer almaktadır. Laboratuvarda gümüş, bakır, tunç, demir ve bronz gibi metal eserlerle birlikte seramik, taş, cam, mozaik, ahşap, kâğıt, deri, tekstil gibi tüm taşınabilir kültür varlıklarının restorasyon ve konservasyon işlemleri yapılabilmektedir. Müze koleksiyonunda bulunan yaklaşık 40 bin eserin restorasyon ve konservasyon işlemlerinin tamamlandığı laboratuvarda, her geçen gün ilerleyen bilimsel çalışmalar, teknolojik donanım ve yeni sistemler takip edilerek çalışmalar sürdürülmektedir. Ayrıca Mardin Müzesi, tematik teşhir salonlarında kırk beş binin üzerindeki koleksiyona sahiptir. Müze, bu koleksiyon ışığında bölgenin kültürel mirasını derinlemesine tanıtan, program ve atölye çalışmalarıyla eğitim çalışmalarını 7 yıldır sürdürmektedir. Mardin Müzesi, bu eğitimlerle çocukların doğal ilgi alanlarını, merak, yaratıcılık, eleştirel düşünme becerisi, hayal gücü ve keşif eğilimlerini geliştirerek, kültürel mirasını tanıyan, koruyan, yaşatan, farklılıklara saygı gösteren, paylaşımcı ve kendisiyle barışık ve bilime değer veren nesiller yetiştirmektedir.

Kültür, bireyin zekâsına ve yaratıcılığına bağlı olarak değişen süreci içeren alışkanlıkların öğrenildiği, öğrenme, problem çözme ve yeni kültüre uyum sağlama gibi davranış süreçleridir. Tolum içinde sosyalleşme

³⁹ Bu kütüphanenin, ihtisasa yönelik kaynak bulundurma bakımından Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en büyük kütüphanesi olduğu ileri sürülmektedir (Bkz. Mardin Müzesi Tarihçesi 2018; Ağırman 2019).

sürecinin sonucu olarak, kültürel ve fiziksel çevrenin etkisi ile birey, toplumun kültürüyle bütünleşerek gelişme gösterir.⁴⁰ 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarında ortaya çıkan ve ağırlıklı olarak arkeoloji ve etnografya odaklı kent müzeleri, günümüzde koleksiyonlarını ve faaliyetlerini geliştirerek kenti geçmişten günümüze kentlilere ve dışarıdan gelen ziyaretçilere anlatan hafıza mekânları haline gelmişlerdir.⁴¹ Müzelerin ayakta kalması, büyümesi, fayda sağlaması adına, iyi yönetilmesi zorunludur. Tarihi Mardin şehrinin merkezinde bulunan Mardin Müzesi eserleri, tarihi binası, çağdaş müze uygulamaları ile kültür belleğini temsil etmektedir.

Sonuç

Müzeler oluşturuldukları ilk dönemlerden bu yana, kültür değerlerini toplum yararına korumayı ve değerlendirmeyi, amaçlarken daha sonra çağdaş müzecilik uygulamaları ile bu hedefler, toplumun öğrenim ve eğitiminin arttırılması, toplumsal değişimlerin desteklenmesi, ziyaretçilerin eğlenerek, öğrenerek zamanını değerlendirmesine ve eğitimine dönüşmüştür.

Türkiye’de çok az müze çağdaş müzeciliğin gerektirdiği işlevlere sahiptir. Halka, araştırmacılara hitap eden ve çocuklar için yapılmış kitaplıklar, konferans salonları, slayt gösterimleri için toplantı odaları, dışarıdan gelen kişiler tarafında da kullanılan kafelere çok az müzede karşılaşırız. Çağdaş müzecilik kapsamında Türkiye’de müze eğitimi alanında örnek çalışmalar gerçekleştirmektedir. Mardin Müzesi Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan bütün bu işlevlere sahip önemli müzelerden olup, Türkiye’de ilk müzecilik faaliyetleri ile birlikte kurulan müzelerde uygulanmış olan “tarihi eserlerin korunduğu ve sergilendiği yer” kimliğini aşarak kişiyi, aileyi, toplumu, düzenlediği etkinlikler kapsamına alan, toplumun her bireyine eğitim veren, öğrenme süreçlerine katkı sunan, sosyalleşmelerini sağlayan, sanatla buluşturan, bireyin gelişip tarihi ve kültürel bilince sahip olmasını sağlayan, gerçek anlamda bir eğitim, öğretim ve iletişim kurumu haline gelmiştir.

Ülkemizde çağdaş müzecilik uygulamalarının görüldüğü müzelerden biri olan Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi’nde kök boya

⁴⁰ Muna Silav, “Kültür-Bellek Etkileşimi ve Üniversite Müzeleri”, *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 8/63, (2019): 1487-1493.

⁴¹ Necat Keskin, “Kentlerde Yeni Bellek Mekânları: Kent Müzeleri”, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 20/79 (2014):34.

baskı, ebru sanatı ve geleneksel sanatlar üzerine atölyeler bulunmaktadır. Mardin Müzesi'nin daha geniş bir kitleye hitap etmesi ve daha sistematik, düzenli ve profesyonel çalışması çağdaş uygulamaların sürekliliği açısından faklılık arz etmektedir.

Oldukça geniş bir ziyaretçi kitlesine sahip olup, çağdaş müzecilik uygulamalarının yapıldığı müzelerden biri de, Anadolu Medeniyetleri Müzesi'dir. Müzede oluşturulmaya çalışılan eğitim programları kapsamında Anadolu uygarlıkları hakkında bilgi verilerek, gerçekleştirilmeye çalışılan eğitim ortamı ile özellikle çocukların ve gençlerin düş gücü ve yaratıcılığını arttırması, geçmiş ve günümüz kültürleri arasındaki fark ve benzerliklerden yola çıkarak yeni bilgiler üretmesi, soru sorması amaçlanmaktadır. Anadolu Medeniyetleri Müzesi, gerçekleştirmekte olduğu birçok etkinlik ile gerek örgün gerekse yaşam boyu eğitim sürecinde yer alan ziyaretçisi ile bir kez değil birkaç kez buluşma arzusundadır.⁴² Anadolu Medeniyetler Müzesi'nde sikke atölyesi, Mardin Müzesi sikke basım atölyesi ile benzerlik göstermektedir (Fotoğraf: 13). Çağdaş müzecilik kapsamında uygulamalara sahip müzelerimizden biri olan Ankara Müzesi'nde restorasyon atölyesi olarak hizmet veren alanların durumu, müzenin geleceği hakkında umutsuz izlenimleri güçlendirici bir konumdadır. Her türlü teknik donanımdan uzak olduğu gibi, başka kurumlardan gelen talepleri karşılayıcı olmak bir yana, müzenin ihtiyaçlarına cevap verecek olanaklardan da uzaktır.⁴³ Buna karşın Mardin Müzesi koleksiyonunda bulunan eserlerin restorasyon ve konservasyon işlemleri ve bilimsel çalışmalar, teknolojik donanım ve yeni sistemler takip edilerek sürdürülmektedir. Restorasyon atölyesinin olduğu bir başka müze örneği de İstanbul Resim Heykel Müzesi'dir. Müzede restorasyon amaçlı hizmetler, bugün düne oranla özellikle teknik donanım açısından, belli bir düzeye ulaşmış olsa da çağdaş düzeye ulaşmış değildir.⁴⁴ Mardin Müzesi'nin komşu çevresinde bulunan illerde yer alan Diyarbakır, Batman, Şanlıurfa, Van ve Malatya Müzesi'ne nazaran, çağdaş müzecilik uygulamaları hususunda önemli aşamalar kaydettiği gözlenmektedir.

⁴² Enver, Sağır, Halil Demirdelen, ve Asuman Alpogut. "Anadolu Medeniyetleri Müzesi eğitim etkinlikleri ve müze eğitim atölyesi," *Milli Eğitim Dergisi*, 46.214 (2017): 385-388.

⁴³ Ayfer Karabıyık, Atatürk Üniversitesi, "Çağdaş Sanat Müzeciliği Kapsamında Türkiye'deki Müzecilik Hareketlerine Bir Bakış", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anasanat Dalı, 2007), 106-107.

⁴⁴ Karabıyık, Atatürk Üniversitesi, "Çağdaş Sanat Müzeciliği Kapsamında Türkiye'deki Müzecilik Hareketlerine" (2007): 106-107.

Mardin Müzesi, çağdaş müzecilik uygulamalarının yapıldığı tarihi binası ile birçok ziyaretçiyi olumlu yönde etkilemektedir. Ayrıca; çağdaş yönetim biliminin esaslarına göre yönetilen, insanın merkez kabul edildiği, aydınlanmanın ve bilinçlenmenin gerçekleştiği, çok türlü araştırma ve uygulama olanaklarına sahip, özetle; geçmişin özümserenek bugünün kavrandığı ve geleceğin kurgulandığı bir kurum olarak hizmetlerine devam etmektedir. Mardin Müzesi'nde bulunan yüzlerce eser modern müzecilik anlayışına uygun koruma koşullarına göre düzenlenen modern müze depolarında muhafaza edilmektedir. Ülkemizde müze bünyesinde kurulan sınırlı sayıdaki analiz laboratuvarı olan "Mardin Müzesi Analiz Laboratuvarı'nda hemen hemen tüm Türkiye'den gelen kültür varlıklarına ait taş, sıva, harç, toprak, seramik gibi malzemeler analiz edilmekte ve restorasyonda kullanılacak yöntem ve malzemeler tespit edilerek çözüm önerileri sunulmaktadır. Ayrıca müze eğitimcileri eşliğinde müzeyi gezen çocuklar, kültür varlıklarını ve bölgenin somut olmayan kültürel miras öğelerini tanıma, koruma ve yaşatma farkındalığı kazanacakları eğitim atölyelerine katılabilmektedirler. Ebru ve sikke basım atölyelerinde, uygulama yaparak ve dokunarak öğrenmenin gerçekleştiği çağdaş müze etkinlikleri ile müze ziyaretçilerine farklı bakış açıları kazandırılmaktadır.

Müze bünyesinde gerçekleştirilen bu uygulamalar müzeyi ön plana çıkartırken ayrıca Mardin Müze Müdürlüğü başkanlığı tarafından, Mardin ve çevresinde bulunan antik yerleşimlerde yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan eserlerin sergilenmesi de müzenin önemini arttırmaktadır. Müze müdürlüğünün yürütmüş olduğu kazılar ve bu kazılardan çıkartılan eserlerin ait olduğu dönemler; Ilısu Barajı Projesi şantiye alanındaki kazılar (Boncuklu Tarla, Havuz Mevki, Ilısu Höyük, Kumru Tarlası, Zeviya Kavla, Tatika, Kilokki Rabiseki), Kerküşti Kazısı (Halaf Dönemi), Nusaybin Gimavaz Kazısı (Asur Dönemi), Dara Kazısı (Roma Dönemi), Midyat Aktaş Mevki Nekropol Kazısı (Roma Dönemi), Nusaybin Mor Yakup Kilisesi Kazısı (Roma-Artuklu Dönemi), Mardin Kale Kazısı (Artuklu-Akkoyunlu-Osmanlı Dönemi) olarak bilinmektedir.

Çalışmadaki asıl amacımız; müzede verilen eğitimler ile çocuklarımızın kültürel mirasla erken yaşta tanışmaları, kültürel mirasa dokunması, sahip çıkması ve özellikle çağdaş sanat uygulamalarının arttırılmasıdır. Çağdaş müzecilik anlayışı ile Mardin Müzesi'nde gerçekleştirilen etkinlikler, müzeyi Anadolu'daki diğer müzelere göre bir nebze daha ön plana çıkarmayı başarmıştır.

Kaynakça

- Akyüz, Gabriel. Mardin İli'nin Merkezinde Civar Köylerinde ve İlçelerinde Bulunan Kiliselerin ve Manastırların Tarihi.1.bs., Mardin: Truva Kitap, 1998.
- _____. Tüm Yönleriyle Süryaniler.1.bs., Mardin: Anadolu Ofset, 2005.
- Altun, Ara. Mardinde'ki Türk Devri Mimarisi. 1.bs., İstanbul: Mardin Valiliği Yayınları, 2011.
- Anonim, T. C., and Mardin Valiliği. "İlde Kültür ve Şehir Mardin, (İstanbul, Mardin Valiliği Yayınları, 2012), 81.
- Atagök, Tomur. Yeniden Müzeciliği Düşünmek, 1.bs., İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım- Yayın Merkezi Matbaası, 1999.
- Ayağ, Osman. Süryaniler ve Din. 1.bs., İstanbul: Karma Kitaplar, 2014.
- Aytekin, Osman ve Özbek Gülcan, "Anıtsal Kültür Varlıklarının Müze Olarak Kullanılması Çerçevesinde Mardin Müzesi ve Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi". Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırmaları: Yapılar, Buluntular, Müzeler, Çizim ve Fotoğraflar Eşliğinde, ed. Güler Yılmaz, Rafet Çavuşoğlu, Mehmet Kulaz, Hiperyayın, (İstanbul: 2019), 204-238.
- _____. "Erzurum Müzesi'ndeki Gürcü Sikkelerinden Örnekler". Türkiye Gürcüleri ve Lazları (Kartveller -Tarih Ve Perspektifler 5. Uluslararası Bilimsel Konferans, (Tiflis, Georgia: 2015), 5.
- Aytekin, Osman ve Razi, Ayhan. "Baksı Müzesi". Electronic Turkish Studies, (2018):13-18.
- Aytekin, Osman. "Osmanlı ve Cumhuriyet'in Eski Eser Politikaları". Tarih ve Medeniyet Dergisi, 43 (1997): 53-55.
- Baş, Gülsen. "Mardin Müzesi'ndeki Figürlü Mezar Taşları". Höyük Türk Tarih Kurumu, 6 (2013): 067-074.
- Çalış, Ercan. "Etnografik Madeni Takılar Üzerine Bir Analiz: Ahlat Müzesi Örneği". In Current Debates On Social Sciences, Human Studies, Archaeology and Arts, 2, (2019): 25-39.
- Doğan, Mehmet Ali. "Mardin'de Süryani Kumaş Baskı-Boyama Sanatı: Şimmeshındi Ailesi Örnekleri Üzerine Bir Değerlendirme". Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmalar Dergisi, 15/2 (2020): 611-624.
- _____. "Mardin'de Kumaş Baskı- Boyama Sanatı: Şimmeshındi Ailesi Örnekleri", Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2012.
- Erbay, Fethiye. Müze Yönetimini Kurumsallaştırma Çabası (1984-2009). 1.bs., İstanbul: Mimarlık Vakfı Enstitüsü, 2009.
- Everi, Nükhet. Mardin Güneşin Ülkesi. 1.bs. İstanbul: E yayınları, 2012.

- Karabıyık, Ayfer. "Çağdaş Sanat Müzeciliği Kapsamında Türkiye'deki Müzecilik Hareketlerine Bir Bakış", Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anasanat Dalı, Erzurum 2007.
- Keskin, Necat. "Kentlerde Yeni Bellek Mekânları: Kent Müzeleri". Folklor/Edebiyat Dergisi, 20/79 (2014):34.
- Korkut, Tahsin "Turabdin Bölgesi Hıristiyan Dini Mimarisinde Mıdyat (2017 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması)". Atlas International Refereed Journal ın Social Sciences, 5/19 (2019):323-349.
- Korkut, Tahsin ve Elyiğit, Ufuk. "Günümüz Süryani Dini Mimarisi Araştırmaları". Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi 5/6 (ASEAD). (2018): 35-47.
- Korkut, Tahsin ve Karaca, Yalçın. "2017 Yılı Mardin ve Batman İllerinde (Turabdin Bölgesi), Hıristiyan Mimarisi Yüzey Araştırması". 40. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, 07-11 Mayıs 2018 Çanakkale, ed. Candaş Keskin, (Ankara:2019), 407.
- Küçük, Mehmet Alparslan."Türkiye'nin Turistik Dini Mekânlarına Bir Örnek: Süryani Dini Merkezleri". Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 33 (2019): 496-97-98.
- Maccario Kuruoğlu Nihal, "Müzelerin Eğitim Ortamı Olarak Kullanımı". Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, XV/1, (2002): 275-285.
- Özdizbay, Aliye Erol. Antik Numismatik. 1.bs., İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 2018.
- Sağır, Enver, Halil Demirdelen, ve Asuman Alpagut. "Anadolu Medeniyetleri Müzesi Eğitim Etkinlikleri ve Müze Eğitim Atölyesi." Milli Eğitim Dergisi 46.214 (2017): 385-388.
- Silav, Muna "Kültür-Bellek Etkileşimi ve Üniversite Müzeleri". İdil Sanat ve Dil Dergisi, 8/63, (2019): 1487-1493.
- Sözen Metin ve Tanyeli Uğur, Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010.
- Tekin, Oğuz. "Sikke", TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı, 2000, V,37.
- Uluçam, Abdülselem. "İslami Dönem Mardin'i". Taşın Belleği Mardin. 1.bs. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- Yeşilbaş, Evindar. "Kentsel Korumada Müzelerin Rolü Üzerine Bir Araştırma: Mardin Müzesi Örneği", International Journal of Social Science", 59(2017): 343-345.

Elektronik Kaynakça

- Ağırman, H. (2019). "47 Mardin", <https://www.oncevatan.com.tr/47-mardin-makale,46051.html>. (Erişim Tarihi: 20.12.2020).

www.mardinmuseum.org.tr.E.T.

www.sabancimuzesimardin.gov.tr. E.T.

[http://team - aow.dicuforum.info/t15934-Gizo.htm](http://team-aow.dicuforum.info/t15934-Gizo.htm).E.T. Mardinli-Mimarba-Lole-Serkiz-

PLAN VE FOTOĞRAF LİSTESİ

Plan 1: Mardin Müzesi Planı (Mardin Müzesi Arşivi)

176

Fotoğraf 1: Mardin Müzesi Genel Görünümü Erişim:
<https://www.kulturportali.gov.tr/portal/mardinmuzesi> (14.05.2021)

Fotoğraf 2: Müze İnanç Salonu

Fotoğraf 3: Yaşam Salonu

Fotoğraf 4: Kazılar Salonu

Fotoğraf 5: Arkeopark Alanı Erişim: [https://www.arkeolojikhaber.com/haber-mardin-muzesi-arkeolojik-kazi-egitimi-veriyor-14709/](https://www.arkeolojikh Haber.com/haber-mardin-muzesi-arkeolojik-kazi-egitimi-veriyor-14709/) (04.05. 2021).

Fotoğraf 6: Arkeopark Alanı Erişim: <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-mardin-muzesi-arkeolojik-kazi-egitimi-veriyor-14709/> (04.05. 2021).

Fotoğraf 7: Sikke basımının yapıldığı atölye

Fotoğraf 8: Baskı ve ebru atölyesi

Fotoğraf 9: Arkeopark eğitim atölyesinde seramik atölyesi, çamura şekil verme

Fotoğraf 10: Müze Sanat Galerisi Erişim:
<https://www.kulturportali.gov.tr/portal/mardinmuzesi>(14.05.21)

Fotoğraf 11: Müze İhtisas Kütüphanesi Erişim:
<https://www.kulturportali.gov.tr/portal/mardinmuzesi> (14.05.2021)

 Tahsin Korkut, **Gülcan Özbek**

An Evaluation of Mardin Museum in Terms of Contemporary Museology Norms

Citation/©: Korkut, Tahsin, Özbek, Gülcan, An Evaluation of Mardin Museum in Terms of Contemporary Museology Norms, Artuklu Akademi, 2021/8 (1), 131-156.

Extended Abstract

Cities are the settlement regions with diverse historical and cultural backgrounds and have a dynamic structure, open to change, providing the opportunity to produce and explore genuine data through new perspectives. Mardin, one of these cities, is settled in a territory, where remarkable cultures and religions intersect, in the north of Mesopotamia Region. It is established in the west of the region called Tur Abdin in history, on the most convenient gateway linking the upper Tigris basin to the al- Jazeera plain. It dominates the ancient roads from Iran, Azerbaijan and Anatolia to Syria, al- Jazeera and Iraq. Considering its location and various religious beliefs in Mardin in the early periods and later on, it is seen that locals adopted Christianity and Islam and the existence of architectural works specific to these religions has enriched cultural identity of the city. Museums are among the important works of art that reflect cultural identity of a region, preserve and exhibit the art works it has. Hosting a diversity thanks to the historical and cultural background of the cities they are settled in and bearing updatable quality, museums provides opportunity for producing and exploring genuine data. Through museums, people can understand their relations with their political, cultural, social and economic environments of modern times and the past, by deducing from the artifacts existing in museums, and improve their own critical viewpoints . It is correct to define the culture as everything that mankind produces against nature in general. Cultural variables are known to cover categories such as natural environment, family, social relations and organization, population and settlement, religion and art. In recent years, as a result of developing intercommunal relations, societies have highlighted museums as institutions that serve people and contribute to their improvement, aiming to evolve and change towards an ideal environment where they can understand and accept each other. We can say that function of the museums are not limited to preserving cultural objects in their collections, but they also aim to make a difference in social life with the awareness of protecting societies' culture, traditions and lifestyle. Likewise, Mardin Museum is one of museums targeting this change. Mardin Museum appeals to people of almost every age group within the scope of contemporary museum activities, and provides a public education and sharing platform for visitors. Museums are the institutions that contribute to educatory qualifications of their visitors and encourage them for making research. Contemporary museums are the institutions enabling visitors to conduct research, presents guidance, encourage critical thinking, presenting narrative explanations for most parts of their exhibited collections and

providing crosslinks between the narrative and daily life, and revealing social worthiness of the subject artifacts. As per today's understanding of museology, museums contribute to the emergence and development of an observation, creative thinking, imagination and appreciation as an educational institution. The less theoretically the educational activities in a museum are carried out, the more successful the education becomes, on condition that the works seen are at the forefront. Successful activities conducted within training programs do not emerge for the sake of an independent goal, instead they should be seen as a way to understand wealth of a museum better. The goal for museum visitors is to be able to enjoy a work of art or an object when they see it. In this sense, collection, research, documentation and preservation functions of museums are aimed at cultural objects; whereas exhibition and educational functions are targeted for people. In the light of these data, the development of museology, the transition from classical to new contemporary museology, it is necessary to define collections as an environment that all segments of society can understand. In addition, museums, their collections and expert staff have to develop their own educational methods according to their financial resources. In this sense, museums should attach importance to needs and tastes of the society, corresponding to the fact that they appeal to the public. While preserving and exhibiting works in collection are main goals in contemporary museology, in fact, working and education for people also takes place at the forefront. In museum education, the museum's opening itself to the society, its conforming with the interests and expectations of the society, increases its importance. The function of education in contemporary museology is not to repeat the knowledge produced by previous generations, but to offer different perspectives by making new contributions to them. In this context, museums aim to raise creative, exploratory and supervisory individuals with different workshops within their educational programs. With the workshops, the creativity power of the people who interact by using all the sensory organs is developed and active education is ensured. In general, workshops should coincide with the topics in the museum collection. In the workshops based on museum collections, it is ensured that they make the objects they see in the museum themselves and they are expected to remember what they learn while developing their creative thoughts. Within the scope of these goals, exhibitions held in museums also play an active role in education. By bringing artistic, educational and entertaining exhibitions together with visitors; they fulfill their educational function in contemporary museology. In order to ensure these exhibitions to become successful; it is made possible by thinking and designing the exhibitions for the visitors, not because it is an exhibition. Museums, as institutions that preserve, exhibit and promote the cultural heritage of the society on behalf of the society, are the concrete data of the cultural heritage of the people and therefore they are in social and cultural interaction with the public. Mardin Museum is one of the museums where contemporary museum practices, education and workshops are seen. Mardin Museum stands out among the museums that make efforts to pursue contemporary museology activities and contemporary museology activities in Turkey. To this end, Mardin Museum arranged the area in front of the museum building as an

archeopark and generated a training hall in the museum. The museum education activities carried out in the archeopark are aimed at young people for enabling them to recognize and protect cultural assets and to develop awareness of conservation and it also aims that these achievements will be passed on to the next generations. The focus of our study is to deal with contemporary museum practices, archeopark practices and various educational programs available at Mardin Museum.